דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה השבתת שאור לאכילת חמץ דכתיב [1]שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ואכילת חמץ לאכילת מצה דכתיב [2]כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות (וגו') וכתיב ביה במצה [3]בערב תאכלו מצות ואימא לרבות ליל י"ד לביעור ביום כתיב ואימא מצפרא [א]אך חלק דבי רבי ישמעאל תנא מצינו י"ד שנקרא ראשון שנאמר [3]בראשון בארבעה עשר יום לחדש רב נחמן בר יצחק אמר ראשון דמעיקרא משמע דאמר קרא [4]הראשון אדם תולד אלא מעתה [5]ולקחתם לכם ביום הראשון הכי נמי ראשון דמעיקרא משמע שאני התם דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים מה שביעי שביעי לחג אף ראשון ראשון לחג הכי נמי כתיב [6]אך ביום הראשון תשביתו שבעת ימים מצות תאכלו אם כן נכתוב קרא ראשון הראשון למה לי שמע מינה לכדאמרן אי הכי התם נמי הראשון למה לי ותו התם דכתיב [7]ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון אימר ראשון דמעיקרא משמע שאני התם דאמר קרא וביום השמיני שבתון מה שמיני שמיני דחג אף ראשון ראשון דחג הראשון למה לי למעוטי חולו של מועד חולו של מועד מראשון ושמיני נפקא איצטריך סד"א הואיל דכתב רחמנא וביום השמיני [ו]וי"ו מוסיף על ענין ראשון דאפילו בחולו של מועד קמ"ל ולא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא ה"א ותו התם דכתיב [8]ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם ראשון דמעיקרא משמע אלא הני שלשה ראשון מיבעי ליה לכדתני דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון להכרית זרעו של עשו לבנין בית המקדש ולשמו של משיח להכרית זרעו של עשו דכתיב [9]ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ולבנין בית המקדש דכתיב [10]כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ולשמו של משיח דכתיב [11]ראשון לציון הנה הנם רבא אמר [א]מהכא [12]לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ואימא כל חד וחד כי שחיט זמן שחיטה אמר רחמנא תניא נמי הכי אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מערב יום טוב או אינו אלא ביום טוב עצמו ת"ל לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר [6]אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם [13]וכתיב כל מלאכה לא [ט](תעשו) ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה [א]רבי יוסי אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מערב יום טוב או אינו אלא בי"ט תלמוד לומר אך חלק ואי ביום טוב עצמו מי שרי הא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה אמר רבא

ש"מ

השבתת שאור לאכילת חמץ. משעה שהוזהר שלא לאכול חמץ צוה להשבית השאור דכתיב שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל חמץ[ד]: **ואכילת חמץ לאכילת מצה.** משעה שחייב לאכול מצה הוזהר שלא לאכול חמץ דכתיב כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות וכתיב בערב תאכלו מצות אלמא זמן אכילת מצה ואיסור חמץ והשבתת שאור משתחשיכה: **אך חלק.** אכין ורקין מיעוטין אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר. ואיכא דאמר אך הוא חץ בגימטריא דאח"ס בט"ע ג"ף דכ"ץ[ה] ותופס מ' תחת אל"ף ולד"י במקום כ': **ראשון דמעיקרא משמע.** בלאו רומיא דקראי אהדדי משמע ראשון במשמעות דקרא שהוא יום קודם לכל שבעה דקרא כיון דכתיב שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון ראשון קודם למעשה קאמר: **הראשון אדם תולד.** הקודם לאדם הראשון נולדת: **הכא נמי הא כתיב.** כהאי קרא גופיה שבעת ימים ודרוש נמי ראשון דומיא דשביעי: **הכא נמי.** גבי לולב ה' דהראשון למה לי: **מראשון ושמיני נפקא.** מדכתיב בהנהו שבתון מכלל דאינך לאו שבתון נינהו: **על ענין ראשון.** על ימים הקדומים לו דהיינו חולו של מועד: **לא לכתוב רחמנא לא וי"ו.** דמשמע ריבויא דתו איצטריך ה"א למיעוט: **אלא.** מהני שלשה ראשון דכתיב במקרא קודם דפסח ומקרא קודם דסוכות ומצות לולב לא תותב לרב נחמן דהני ראשון דכתיב בהו לאו למשמעותייהו קאתו אלא שמא בעלמא הוא דנקראו ראשון וכדתנא דבי ר' ישמעאל: **בשכר ג' ראשון.** שחיטת הרגל דפסח ושביתת הרגל דחג ונטילת לולב שנקראו ראשונים זכו לשלשה ראשון: **לא תשחט על חמץ וגו'.** ושחיטת פסח זמנה מתחלת שבע שהוא בין הערבים שכבר נוטה חמה לצד שקיעתה. והכי אמרינן בפ' אמר להן הממונה (יומא כח:) צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי דהיינו מחצות ואילך וגמרינן מינה דשחיטת התמיד מתחלת שבע וקשיא לן התם מתני' דתמיד נשחט בשמונה שעות ומחצה[ו] ומשני לן שאני כותלי בית המקדש דלא מכווני לחבין מתיהן מאד ולא משתחרי עד שש ומחצה: **ואימא כל חד וחד.** יבער סמוך לשחיטתו מעט ואם שהה עד תשע יבערנו בתשע: **זמן שחיטה קאמר רחמנא.** לא חלקה תורה לישראל לזה זמנו ולזה זמנו הואיל וקבע לו זמן ואיסורו שוה בכל לכולם זמן אחד קבע: **שהיא אב מלאכה.** וזו הבערה שלא לצורך היא והכתוב אסר מלאכה ביו"ט הלכך האי ראשון בארבעה עשר קאמר: **אך חלק.** התיר לך הכתוב לשהותו מקצת יום ביעורו ואי יום ביעורו ביום טוב מי שרי לשהוייה כלל הא איתקש כו' ואכילת מצה משתחשיכה ועל כרחך השבתת שאור כשתחשך ואם כן לא משכחת אך חלק דאי לאו אך איכא למימר ביום הראשון בין השמשות שהוא התחלת היום אבל השתא על כרחך בתוך יום ביעורו שרי ליה קרא לשהוייה:

דהא איתקש השבתת שאור [ט]לאכילת חמץ וכו'. בפרק כל שעה (לקמן כח:) יליף ר' יהודה לאוכל חמץ מו' שעות ולמעלה שהוא בלא תעשה ור' שמעון פליג עליה ומהכא לא מצי למילף מידי דלא הוקשה אכילת חמץ להשבתת שאור משש שעות ולמעלה אלא להשבתת שאור של שבעת ימים וקשה לרשב"א אמאי לא יליף כרת להשבתת שאור מדאיתקש לאכילת חמץ: **למעוטי** חולו של מועד. אתרווייהו קאי דלולב אינו ניטל במדינה אלא יום אחד: **כדתנא** דבי ר' ישמעאל. אע"ג דכתיבי טובא כהנך ג' מצות כתיבי כולהו וכל הכתוב במצוה אחד חשיבי מדא ואין להקשות מנלן דמהני ג' ראשון דרשינן ואך ביום הראשון למדרשינן דילמא ההוא איכתיב להך דרשא דמסתברא דמהני דכתיבי במקרא קודם דרשי' כולהו להך דרשא: **לא** תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים. הקשה רשב"א היכי יליף מהכא דחמץ אסור מו' שעות ולמעלה והא זמן שחיטת הפסח אחר התמיד הוי ותמיד ששחטו לפני חצות פסול וא"כ זמן שחיטה לא הוי מיד אחר חצות עד כדי שהיית הקרבת תמיד וי"ל כיון דליעבד אם שחט הפסח קודם תמיד כשר כדתנן התם[ז] חשיב זמן שחיטה מחצות ואילך: **זמן** שחיטה קאמר רחמנא. אע"ג דלאמת הוא דלא תשחט על חמץ כל חד וחד כי שחיט דאמרינן בפרק תמיד נשחט (לקמן סג. ושם) השוחט את הפסח על החמץ עובר בלאו מ"מ כיון דאשכחן דהזהיר על השבתתו והזהיר שלא לשחוט פסח על חמץ סברא הוא שבזמן שחיטה הזהיר על השבתה: **דברי** ר' ישמעאל. תימה לר"י דתנא דבי רבי ישמעאל נפקא ליה מקרא אחרינא ובכמה דוכתין[ח] פריך מר' ישמעאל אתנא דבי רבי ישמעאל: [ט]**(ואומר)** כל מלאכה לא תעשו. אע"ג דכשיצרף ויעשה גחלים הנאתו מותר כדאמר בפרק כל שעה (לקמן כו:) גבי ערלה בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותר וה"ה חמץ והא דתנן בפ' כל שעה (ד כח.) לא יסיק בו תנור וכירים היינו מדרבנן אור"י דסברא הוא דקרא דתשביתו איירי בכל ענין אפילו אינו צריך לגחלתו אי נמי כיון דמתחלת הבערה אינו יכול להנות ממנו אע"ג שיבא לו הנאה ממנו אחר כך אסור כמו נדרים ונדבות שאין קריבין בי"ט למ"ד (ביצה דף יט כ.) אף על פי שיש בהן מאכל הדיוט לבסוף ומאן דשרי מלהנות*:

לחלק

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"א מהל' חמץ ומצה הל' ח [ופ"ג הלכה א]:

תורה אור השלם

1. שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: שמות יב יט
2. כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: שמות יב כ
3. בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: שמות יב יח
4. הֲרִאישׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד וְלִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתָּ: איוב טו ז
5. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ
6. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי: שמות יב טו
7. אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת חַג יְיָ שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן: ויקרא כג לט
8. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ויקרא כג ז
9. וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: בראשית כה כה
10. כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: ירמיהו יז יב
11. רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלַםִ מְבַשֵּׂר אֶתֵּן: ישעיהו מא כז
12. לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח: שמות לד כה
13. וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: שמות יב טז

מסורת הש"ס

א) [לקמן עא. עירובין קה. יומא פה: סוכה מח. ב"ק יא: שבועות יג. מנחות לו: בכורות טו. כריתות ז. תמורה כה.], ב) [יבמות ט. קדושין יד: ב"מ נה. שבועות י. זבחים מח. חולין עא. כריתות כב:], ג) [יעשה כהס], ד) [מחמצת], ה) [עי' שבת קד.], ו) [לקמן נח.], ז) [לקמן סא.], ח) [מגילה כג. זבחים נג.], ט) [וכתיב].

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וכתיב כל מלאכה בסוף הדבור שרי מלהנות. נ"ל מלה':

הגהות מהר"י לנדא

[א] גמ' רבי יוסי אומר אינו צריך וכו'. נ"ל רבי יוסי הגלילי:

רבינו חננאל

ותוב איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וגו'. ומשעה שנאסר באכילת חמץ (ביום) [בו ביום בערב] הוזהר לאכילה מצה, שנאמר כל מחמצת לא תאכלו וכו'. וכתיב בערב תאכלו מצות וגו', ש"מ דבעינן השבתה שאור ביום קודם חיוב אכילת מצה. וכיון דחיוב אכילת מצה ליל ט"ו הוא, נמצא חיוב השבתה שאור שהוא בי"ד. ואימא מצפרא בי"ד. ופרקינן אך חלק כדקיימא לן אכין ורקין מיעוטין. ובא זה אך וחלק יום י"ד חציו מותר וחציו אסור. רב נחמן בר יצחק אמר אך ביום הראשון, הראשון של יום טוב הראשון משמע, כלומר קודם יום טוב. ודייק מהא דכתיב הראשון אדם תולד, כלומר הראשון של אדם הראשון נולדת ולפני גבעות חוללת. ואקשינן עליה, אלא מעתה ולקחתם לכם ביום הראשון הכי נמי וכו'. רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי (וגו') לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים. (ושחיטת הפסח מן התורה). וזמן שחיטת הפסח שהיא משעה ששית ולמעלה קאמר. [ועדיין חמץ קיים. וזמן שחיטת הפסח משעה ששית ומעלה. איפא האי לא תשחט על חמץ כל חד וחד כי שחיט בין שחט בשמנה שעות בין שחט בט' שעות בין שחט בי' שעות. זמן שחיטה אמר רחמנא והוא מן ו' שעות]. תניא כרבא ואליבא דר' ישמעאל. ר"ע אומר הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה, ומצינו הבערה שהיא אב מלאכה, לפיכך כיון שטעון שרפה אי אפשר להשבתת שאור ביו"ט אלא מערב יו"ט.